

Frivillige på tysk side i Annen Verdenskrig

Av P. O. Storlid

Under sluttkampen om Berlin ble rikskanselliet med næmeste omgivelser etablert som et eget forsvarsområde «Zitadelle» under kommando av Waffen-SS — Brigadeführer Mohnke. Han disponerte ca. 1000 mann for sitt håpløse oppdrag. De fleste av dem falt. Men disse tusen som like inn i den opplagte Nibelungenuntergang stod fast i den Nibelungentreue de gjennom år var blitt foreholdt som idealet, var ikke bare tyskere. Hele 300 av dem var franskmenn. Videre fantes der nordmenn, dansker, nederlendere, fra Belgia både flamlendere og walloner, sveitserere, menn fra de tre baltiske stater, noen få spanjoler, i alle fall to briter og noen svensker. Det har synnsynligheten for seg at også andre nasjoner var representert, men neppe noen ble tilbake med den fulle oversikt, om i det hele tatt noen har hatt den. Det totale nederlags totale kaos egner seg ikke for fintelling.

Denne internasjonale styrke i undergangens «Zitadelle» representerer langt på vei et tverrsnitt av den protyske frivilligbevegelse i Annen Verdenskrig. Noen større eller like stor kjenner historien ikke, om man ikke skal regne de samlede korstog med. Det som følger, er et forsøk på systematisering av innsamlede opplysninger om denne bevegelses art og omfang, samt såvidt mulig om de motiver den bygget på. Mate-

rialet er i første rekke publikasjoner fra tiden etter krigen, og propagandamateriale som taler, opprop, avisartikler m.v. fra Norge og flere andre berørte land, fra det aktuelle tidsrom. Hertil kommer enkeltopplysninger beredvillig gitt av flere norske deltagere, som forfatteren herved gjerne vil ha takket for imøtekommenhet og åpenhet i besvarelse av hithørende spørsmål.

Til dette forsøk på en fremstilling knytter seg opplagte metodiske vanskeligheter. Samlet og hver for seg kan disse gi opphav til feiltolkninger og feilslutninger, om man forsøker seg på definitive konklusjoner. Det synes derfor rett å vise tilbakeholdenhet her.

Allerede tallet på disse frivillige er usikkert, både når det gjelder totalsummen og med

hensyn til de forskjellige nasjoners kontingenter. Beregnet ut fra vederheftige kilder fremkommer tall på frivillige i Waffen-SS varierende mellom ca. 325 000 og ca. 410 000, de fleste fra vesteuropeiske land. Til disse må regnes mindre kontingenter innenfor Wehrmacht Heer, Luftwaffe og Marine. General der Waffen-SS Steiners anslag «over en halv million» synes dermed å kunne være nær det riktige. Når det gjelder «øst-frivillige», dvs. folk fra sovjetisk område, er det temmelig håpløst å få endog bare en noenlunde pålitelig oversikt. Sovjetiske myndigheter har ikke offentliggjort noe tall. De tyske er ikke til å stole på: En stor del av denne rekruttering og innsats skjedde illegalt. Såvel Wehrmacht Heer — som Waffen-SS-enheter opptok frivillige i direkte strid med «Führerbefehl», fra «østfolkene», og har altså hatt en naturlig interesse i å undersøke eksistensen av slike, eller i alle fall å bagatellisere antallet. Om dette mer i det følgende. De oppgitte tall på slike frivillige varierer fra en halv til over en hel million. På dette punkt kapitulerer derfor forf. betingelsesløst. Men det laveste anslag tillagt den sannsynlige halve million som ovenfor nevnt, gir i alle fall en million frivillige på tysk side.

Det presiseres at det med «frivillige» her og i det følgende

utelukkende menes folk som enkeltvis meldte seg og siden utførte våpentjeneste på lik linje med tjenestegjørende tysk personell, med retter og plikter lik dettes. Herved faller utenfor rammen væpnede vaktenheter, sjåfører i NSKK (Nationalsozialistisches Kraftfahrerkorps), arbeidere i Organisation Todt osv., som arbeidet for god lønn og dermed faller inn under kategorien tyskerarbeidere. Medregnet er heller ikke mannskaper i paramilitære, nasjonale partiorganisasjoner av protysk merke, selv om slike leilighetsvis gjorde fronttjeneste eller deltok i politirazziaer. Sluttelig er sett bort fra de hundretusener sovjetiske «Hiwis» (Hilfswillige) som gjorde en betydelig innsats i militær transport- og vedlikeholdstjeneste, forskningsarbeider m.m., selv om det er helt klart at mange av disse tidvis også gjorde våpentjeneste. På dette punkt er forholdene så uoversiktlige at det ikke er grunnlag for å antyde noe tall. Medregnet er altså heller ikke de som meldte seg til våpentjeneste uten å bli antatt. Tallet på disse finner forf. overraskende høyt. F.eks. er det klart at det meldte seg nokså nøyaktig dobbelt så mange nordmenn som det innrullerte antall, som igjen samsvarer godt med tallene fra Frankrike for perioden juli 1941—mai 1943. Dette siste er dess mer bemerkelsesverdig som kravene her foruten plettfri vandel og førsteklasses fysikk også omfattet avtjent fransk verneplikt, for at man i det hele tatt kunne melde seg som søker. I alle fall inntil krigens slutt-fase var altså opptakskravene meget høye.

Et problem for seg representerer de såkalte Volksdeutsche. Hermed mentes folk tilhørende sluttede tyske minoritetsgrupper i andre stater, som nord-

slesvigere, volgatyskere, siebenbürgere fra Ungarn/Romania etc. Overfor disse siste ble drevet en utstrakt ulovlig veringsvirksomhet, før den ungarske regjering etter flere forutgående kvoteavtaler i april 1944 gikk med på å stille slike borgere fritt til å tjenestegjøre enten i ungarske eller tyske enheter. Det samme var tidligere skjedd i Kroatia. Frivilligheten ble for mange Volksdeutsches vedkommende dermed innskrenket så sterkt at det med rette kan spørres om de egentlig hører til i kategorien som definert ovenfor. Likeens er det åpenbart at det i disse befolkningsgrupper, og særlig i det sønderlemmede Jugoslavia som var under tysk herredømme, ble øvet et sterkt press for å skaffe «frivillige». Hele komplekset Volksdeutsche blir i relasjon til den satte ramme derfor vanskelig å kategorisere, og grunnene til å utelukke mange av dem kan utvilsomt være like gode som argumentene for å ta dem med. Noen nøkkel til en holdbar tallmessig oppsplitting i virkelige og angivelige frivillige har forf. ikke kunnet komme over. De er alle medregnet i tallene foran. Den som anser det riktige ikke å regne dem med, må derfor trekke fra 128 000 mann.

Det må regnes med at der blant krigsfrivillige til alle tider og i alle land har vært eventyrere og ellers apolitiske folk som har hatt andre motiver for å melde seg enn de som knytter seg til selve den sak der kjempes for. De kan ha vært temmelig likelig fordelt på de forskjellige stridende stater og idéer, men er selvfølgelig ikke representative. Det er ingen grunn til å tro at de i dette tilfelle skulle ha vært det mer enn ellers. Man får kort sagt ta utgangspunkt i de idéer/verdier propagandaen var oppbygget på. Hermed er

fra forf.s side hverken generelt eller for dette spesielle tilfelle uttalt noen mening om det større eller mindre samsvar mellom propaganda og de mål som forfølges av hjernene bak den. Avstand mellom propaganda og reelle mål kommer i tilfelle ikke på de frivilliges konto.

Både innfallsvinkelen propaganda/motiv og selve krigsutviklingen gjør hensiktsmessig en inndeling i tre faser, som behandles i det følgende.

STOR-GERMANIA 1940

— juni 1941

«Jeg har til hensikt å hente, røve og stjele germansk blod i hele verden hvor jeg kan...»

Reichsführer SS Himmler, i tale til en engere krets, 1938.

(De frivillige skal) — —
«senere vende tilbake til sitt hjemland som forkjempere for den storgermanske tanke og hjelpe sitt folk til å oppnå den plass som et selvbevisst medlem av det nye europeiske folkefelleskap har krav på».

NTB-kommentar etter Quislings opprop til dannelse av Regiment Nordland, «Nationen» 14/1 1941.

«Germanias velduge tidebolk tonar sin inngang for alle folk. Odins og Alariks ætter bryt opp frå Brandenburgs sletter til Dovres topp».

NS-dikter, 1941

Muligheten for tjenestegjøring i Waffen-SS var blitt åpnet alt i 1938 for utenlandske statsborgere av germansk ætt. Noen hundre mann hadde meldt seg og var blitt opptatt, mest tysk-sveitsere, men også noen baltene, dansker og svensker. Noen veringskampanje i fremmede stater kunne det selvsagt ikke bli tale om, men dette kom til å bli annerledes etter de tyske erobringer i 1940. Alt 20/4 1940 (!)

samtykker Hitler i oppstilling av et «Regiment Nordland» bestående av dansker og nordmenn, senere planlegges et tilsvarende «Westland» av nederlendere og flamlendere. Sammen med «Germania» som skal avgis fra Division «Das Reich» skal de danne grunnstammen i mot, Division «Wiking». 1/11/40 mottok general Steiner ordre om å begynne det forberedende arbeid for oppsetning av divisjonen, som han ble sjef for. Dermed er oppfylt en gammel ambisjon hos RFSS Himmler: Til tross for at enhetene lanseres som regimenter og ikke under SS-betegnelsen «Standardte» skal de inngå i Waffen-SS. Bakgrunnen for dette himmlerske ønske kan ligge både i det sitatet ovenfor uttrykker, og i hans ellers pinaktige rekrutteringsmuligheter: Hitler hadde i sin tid fastsatt Waffen-SS' styrke til 1/39 av de samlede landstridskrefter, og dette var ingenting å gjøre med så lenge det dreiet seg om tyske vernepliktige. Det ordinære utskrivningsvesen satt med bukten og begge endene, og praktiserte samme system som vårt eget. En vernepliktig kunne ytre ønske om en bestemt tjeneste, herunder også opptak i Waffen-SS, men avgjørelsen kunne hverken han eller Himmler påvirke. Himmler måtte altså stille i køen sammen med andre grener av Wehrmacht. Waffen-SS fikk årlig 12 000 mann av vernepliktsmassen, men sjefen for SS Hauptamt (SSHA) beregnet behovet til årlige 18 000. (Søkertallet var betydelig høyere enda.) Ettersom frivillige utlendinger ville være et ekstra tilskudd, andre militære myndigheter uvedkommende, lå her muligheter til å komme utenom både Führerbefehl og utskrivningsmyndigheter. Sommeren 1940 ble derfor opprettet

Germanische Freiwilligen-Leitstelle til å ta seg av saken, under ledelse av sveitseren Dr. Riedweg og underlagt SSHA.

I Danmark ble flere hundre frivillige innrullert alt sommeren 1940, med propagandistisk bistand fra partiet DNSAP, hvis navn taler for seg selv. Helt annerledes ble idéen mottatt på beslektet hold i Nederland, hvor partisjef Mussert forbød medlemmer av sitt NSB å tre inn i Waffen-SS, og ekskluderte dem som meldte seg (!). Først i februar 1941 ga han sin tilslutning til idéen. Av en eller annen grunn lanserte Quisling den her også først 12/1 41, i sitt opprop til dannelse av Regiment Nordland. Det tales her om at de frivillige skal gå inn for «nyordningen i Europa og for det germanske forbund». Dette resymerer ganske godt innholdet i denne første kampanje for utenlandsk frivilligverving til Waffen-SS. Derimot er det ikke klart spesifisert hva nyordningen eller det germanske forbund praktisk skulle innebære. (Og kunne av gode grunner ikke være det: Til tross for pågang fra Quisling, Mussert o.fl. avslø Hitler konsekvent «sich in Einzelheiten festzulegen» for den endelige seier.) Av mange opprop, propagandaartikler m.m. kan man riktignok danne seg et inntrykk av noe i retning av de Gaulles senere formulering «l'Europe des patries», hvor Tyskland som kontinentets stormakt ville innta den ledende stilling, men de germanske partnere være uavhengige forbundsfeller med sine egne særpreg, i samarbeid om nyordningen. Det synes altså å være et forsøk på syntese mellom nasjonalisme og pangermanisme, hvor forbundet skal være uavhengig av «romfremmede makter» og i økonomisk autarki fremme sin «artsegne» livsform. Nyordningen, som propa-

gandaen presenterer den, synes dels å skulle bestå i dette, men dels også i noe annet, som fremtrer langt sterkere enn forf. opprinnelig tenkte seg: En ny sosial orden, hvor det gamle samfunns skavanker som arbeidsledighet, produksjonskriser, spekulasjonsgevinster m.m. skal være avskaffet. Alle «folkefeller» skal gis de samme muligheter. Dette er så omtrent det bilde som presenteres for potensielle frivillige. Hyppig forekommer også henvisninger til «det gamle systems fallitt», — Europa er allerede gått inn i en ny tid, og det som gjenstår å gjøre er å gjenreise nasjonens våpenære og gjøre seg fortjent til en verdig plass i denne nye tid.

Vender man seg til spørsmålet om motivene hos samarbeidsfolk som Quisling, Degrelle, Mussert m.fl., er disse ikke nødvendigvis sammenfallende med Hitlers/Himmlers. De faller åpenbart sammen for såvidt angår den «nye orden», hvor de som ledere i sine respektive stater skal virkelig gjøre sine idéer om et samfunn som hverken er kapitalistisk/borgerlig, marxistisk/kommunistisk eller parlamentarisk, men som i varierende grad er bygget opp på nasjonalisme, korporativisme og elitetenkning. Norrøne myter og symbolikk utnyttet maksimalt i deres propagandaopplegg.

Musserts senere iver for frivilligsaken henger høyst sannsynlig sammen med en klar beskjed fra Himmler om at hans lands fredsstyrke ville bli lik det antall frivillige nederlenderne kunne stille.

Fra hold som stod Quisling nær er opplyst at han i sin engere krets ofte omtalte de «Nordland»-frivillige som en eliteavdeling som senere skulle danne grunnstammen i hans nye norske hær. Dette sannsyn-

liggjøres ved at han senere, i forbindelse med Den Norske Legion, forsøkte å rigge opp en administrativ infrastruktur omfattende hele landet, og som ikke er vesentlig forskjellig fra de gamle militærdistrikter. Et slikt apparat ville være helt unødvendig om det bare dreiet seg om vervebyråer for en fremmed makt. Tyskerne ville riktignok ikke ha noe av det, og det hele forble på papirstadiet.

Det foreligger visstnok ingen statistikk eller annen pålitelig oversikt over den tidligere politiske tilhørighet hos det personell som kom til «Nordland» eller «Westland». Meddelte erindringer og inntrykk fra norske deltagere munner imidlertid ut i det man på forhånd kunne tenke seg: Et stort flertall kom fra NS/DNSAP/NSB eller nærtstående miljøer. Ganske mange av dem hadde krigserfaring fra sine lands motstand mot tyskerne i 1940. De møttes i Waffen-SS-Division «Wiking» som fortropper for en «ny tid», som de hadde nokså våge og tildels innbyrdes forskjellige begreper om. Det virker som om kameratskapet i striden langt på vei skapte en egen «Waffen-SS-ideologi» felles for tyskere og andre, som i økende grad fjernet seg fra den offisielle tyske og kom til å gå rent på tvers av bisarre himmlerske privatidéer. Dette merkes tydeligere i bevegelsens annen fase, og når sitt høydepunkt i den tredje og siste.

KORSTOG MOT GUDLØS ASIATISK BOLSJEVISME juni 1941—januar 1943

«*Enten europeisk nordisk kultur eller asiatisk bolsjevisme...*»

Reichskommissar Terboven ved opprettelsen av Den Norske Legion, 29/6 1941.

«*Legionærene er det 20. århundres korsfarere. Velsignet deres våpen! — Hitlers krig er et edelt tiltak til forsvaret av europeisk kultur.*»

Kardinal, erkebiskop av Paris Baudrillart 30/7 1941.

Med det tyske angrep på Sovjetunionen er det ikke bare den strategiske og storpolitiske situasjon som forandrer seg. Også propagandaen for frivillig innsats på tysk side ledes inn på nye spor. Dette vil ikke si at det storgermanske forbund og den europeiske nyordning legges til side, men tyngdepunktet er forskjøvet: Det dreier seg nå om et korstog mot bolsjevismen, som gjerne påhenges adjektivene gudløs og asiatisk. Korstoget blir derved et europeisk fellesanliggende, blant meget annet også til vern om den kristne sivilisasjon. Propagandaen sikter derfor nå primært på andre grupper enn i foregående fase. Ettersom det dreier seg om et europeisk fellesløft, må f.eks. også franskmenn, walloner og andre ikkegermaner være velkomne til å ta et tak med. Og forholdene tatt i betraktning er resultatet ikke dårlig. Ganske snart kan de første wallonske enheter settes opp, og dannelsen av den franske «Légion de Volontaires Français contre le bolchevisme» (LVF) følger hakk i hæl på utbruddet av den nye krig. Den spanske utenriksminister anmoder 23/6 om at spanske frivillige må gis anledning til innsats på østfronten, og etter å være blitt ønsket hjertelig velkommen som deltager i korstoget, lar regjeringen militære myndigheter sette opp en divisjon som skal kjempe samlet og under helt spansk ledelse. Til tross for den offisielle medvirkning må denne kontingent ubetinget rubriseres som frivillige. På to uker meldte det seg over 200 000 mann, hvorav ble uttatt godt

18 000. Disse kunne til tyske myndigheters forundring forlate Spania alt i begynnelsen av juli. De inngikk i Wehrmacht Heer som Inf.Div. 250, men er bedre kjent som «Den Blå Legion». Dette henspiller på falangistenes blå skjorter, som et flertall av de frivillige bar til den tyske uniformen med «España»-merket på skulderen. De kom til innsats bl.a. på Leningrad-fronten, hvor de tidvis sluttet opp til Den Norske Legions område.

Særlig i Norge og Danmark knytter propagandaen forbindelsen til Finlands vinterkrig, og det er ingen ufornuftig tolkning når flere legionærer har oppgitt at de mente de skulle til Finland. Som kjent kom de ikke dit.

I og med åpningen av «korstoget» er altså den storgermanske ramme forlatt. Likeledes tar propagandaen nå særskilt sikte på religiøst og ellers alle anti-kommunistisk innstilte mennesker. Noen ideologisk orientering ut over dette siste fordres ikke. I opprop om dannelse av Den Norske Legion betones det til og med at den skal være upolitisk(!). Hverken den Katolske Kirke eller noe annet kirkesamfunn ville riktignok gå god for «korstoget», men et betraktelig antall prester og høyere kirkelige dignitærer gikk enkeltvis med sin fulle religiøse og personlige prestisje inn for det. Innholdet i de mange appeller fra slikt hold uttrykkes representativt i kardinal Baudrillarts ord som sitert foran. Kirkelig tilslutning fikk tiltaket fremfor alt i Spania, hvor de religiøse toner klinger like høyt som parolen «Vi gjengjelder besøket!» (henspiller på borgerkrigen 1936—39). Den Norske Legion dro avsted med feltprest. Ellers kan de ledende samarbeidsfolks egne beveggrunner ha variert nokså sterkt.

Det «europaiske» innhold i budskapet fenger hos Léon Degrelle, leder for den wallonske rexistbevegelsen. (Egentlig en katolsk, politisk organisasjon, «Christus Rex».) Han blir selv høyt dekorert krigsdeltager og er med til siste slutt. I hans appeller kommer utilhyllet til uttrykk nødvendigheten av å legitimere Belgias rett til videre eksistens som stat i det nye Europa. Bak dette ligger hans velbegrunnede frykt for de krefter i og utenfor landet som vil dele det og la flamlenderne gå inn i et «Stor-Nederland» og gjøre wallonerne til franskmenn. Degrelle var allbelgisk nasjonalist, og dermed på kollisjonskurs med idéer i toneangivende tyske kretser og det nederlandske NSB. Den franske LVF kaller betegnende nok sin frontavis «Le Combattant Européen». Denne franske legion var fra et ideologisk synspunkt vel også den mest sammensatte: Den rekrutterte fra ytterliggående nasjonalistiske grupperinger av nærmest reaksjonært tilsnitt, men i sterk grad også fra Jaques Doriots tyskvennlige og sosialrevolusjonære Franske Folkeparti (PPF). Doriot var i tidligere tider ansett som det franske kommunistpartis «kronprins», og later til å ha trukket med seg meningsfeller fra dengang. Han satte langt på vei sitt eget preg på den franske frivilligbevegelse, og ble selv offiser i den. Visst ikke i noe annet land er innholdet i propagandaen for «korstoget» så sosialrevolusjonært som i Frankrike. Gjennomgangstemmet, «le nouvel ordre», minner egentlig mer om parolene i første fase, som franskmenn riktignok ikke hadde vært med i.

Fra vårt eget land vet man at oppunder 40% av legionærene ikke var medlemmer av NS eller noen tilknyttet organisa-

sjon da de meldte seg. Endel var tidligere frivillige fra den finske vinterkrig, og mange hadde deltatt i kampene mot tyskerne i 1940. Sikre tall er ikke kjent, ut over at rundt halvdelen av befalet hadde slik krigserfaring. I Frankrike later prosenttallet for slik krigsdeltagelse i begge retninger å ha vært enda høyere. Flere av de mest kjente ledere her var dekorert for tapperhet i en eller begge verdenskriger, mot tyskerne.

Det ble truffet den bestemmelse at denne «europaiske legionsbevegelse» skulle deles mellom Wehrmacht Heer og Waffen-SS, slik at dette siste tok de germanske og WH de øvrige frivillige. Spanjoler, franskmenn og walloner kom derfor til WH (ordningen varte til våren 1943), mens derimot f.eks. alle nordmenn kom til Waffen-SS. (Bare få havnet annetsteds. Forf. har hørt om en som ble utbåtoffiser, og om en som var i Luftwaffes bakkestyrker. For Kriegsmarine ble det senere drevet vervingspropaganda, men som det synes med resultat nærmest lik null. Hvorledes en nordmann kom til Luftwaffe, vites ikke. Muligens ved overføring fra Waffen-SS etter skade? I alle fall: Dette er sjeldne enkelttilfeller.)

Nå skulle altså det ideologiske aspekt tones ned: Det dreiet seg om nasjonale enheters innsats for den felles fedrenejord Europa. Dette gav seg slike synlige utslag som at legionærene ikke fikk SS-runene på kravespeilet, men ett eller annet nasjonalt emblem. De norske hadde den norske løve. Bilder finnes av legionærer med SS-runer på hjelmen, men regelen var at hjelmene ikke hadde noe merke. SS-unntakene skyldes vel at «man tager, hvad man haver», ved tap/skade i krig. En viss brudulje oppsto da de norske legionærer skulle av-

legge troskapseden til Hitler, som flertallet simpelthen nektet å gjøre. Ledelsen gikk inn på et kompromiss, slik at eden ble avlagt til Hitler som øverste krigsherre, men ikke i noen annen egenskap. Så dro de og andre legionærer til det endeløse Russland, som svært mange av dem aldri kom tilbake fra. Blant dem som ikke kom tilbake, var noe over 700 nordmenn. Her er tapstallene for alle kategorier frivillige slått sammen.

FESTUNG EUROPA februar 1943—mai 1945

«I den ytterste fare mobiliseres Europas samlede krefter.

Dr. Goebbels, tale 18/2 1943.

Den «ytterste fare» registreres i offisiell tysk propaganda like etter katastrofen ved Stalingrad. Den må møtes av Europas samlede krefter. Og om Europa er det en almindelig mening at det strekker seg like til Ural. Slik sett skulle nå også russere og andre «østfolk» kunne rekrutteres til forsvar mot den truende fare. Det er det som begynner å skje, eller i alle fall offisielt begynner å skje. Noe er alt skjedd.

Det må her innskytes at betegnelser som Russland, russere osv. så langt ikke hadde noen plass i offisiell tysk språkbruk. Det forelå «Tagesparole» til pressen om det. Derfor ble sovjetiske styrker i alle kommunikeer til «bolsjevikene», Hviterussland ble til «Weissruthenien», forøvrig ble området innenfor Sovjetunionens grenser av 1941 til det svevende begrep «Østområdene», og de som bodde der til «østfolk». Under dette ligger antagelig striden på høyeste tysk hold om hva man egentlig skulle gjøre med dette veldige «østrom», når det engang var erobret og sikret

frem til Volga. Forskjellige personer og fraksjoner hadde høyst forskjellige oppfatninger på det punkt.

Det hadde fra høyeste hold så langt aldri vært tale om rekruttering av «østfrivillige», tvert imot var det, etter at militære ledere alt i 1941 bragte det på bane, blitt uttrykkelig forbudt. I begrenset utstrekning skjedde det allikevel. Det er kjent at en tysk divisjon på Østfronten tok inn russere som frivillig stridende personell alt i juli 1941, og i november samme år hadde Heeresgruppe Mitte seks bataljoner stridende, forhenværende Hiwis. De svarte fullt ut til sine nye sjefers forventninger, men eksisterte altså ikke offisielt. Kosakker og andre «østfolk» tjenestegjorde også i WH. Et ubesvart spørsmål er hvorledes det lot seg gjøre å underslå disse illegale tropper i styrkelister, proviant- og utstysreksvisjoner m.v. Deres eksistens må nødvendigvis ha vært kjent i alle fall like opp i OKH.

En oppmykning av innstillingen til «østfolkene» skjedde sommeren 1942, da det ble satt opp mindre baltiske enheter i regi av Waffen-SS. Dermed er Waffen-SS ikke lenger bare germansk. Det ene drar det andre etter seg: Franskmenn og wallonere overtas fra WH, samt et kompani spanjoler som blir igjen ved tilbakekallingen av Den Blå Divisjon. Rekruttering av italienere begynner etter Mussolinis fall. I februar 1943 gir Himmler sin villige tilslutning til opprettelsen av en musulmansk «bosniaken»-divisjon i Jugoslavia, som snart er i aksjon iført Waffen-SS-uniform med fez. Flere følger, og nå ikke bare europeere: 2000 indere med turban til samme uniform overtas fra WH hvor de hadde tjenestegjort i den s.k. «Division Brandenburg», som ikke var noen divisjon, men utdannende

og rulleførende enhet for personell til commando- og andre spesialoppdrag. De var rekruttert blant britiskfiendtlige indiske krigsfanger. For å få fart og orden på sakene, opprettes en Freiwilligen-Leitstelle Ost. I april 1943 gir Himmler ordre til opprettelse av en «Division Galizien» innenfor Waffen-SS. Galizien er en eldre østerriksk betegnelse for deler av Vestukraina, først i januar 1945 fikk divisjonen lov til å kalle seg «ukrainsk» (!). Til tross for alt som var hendt under den tyske okkupasjon, meldte det seg over 100 000 mann, hvorav 30 000 ble opptatt.

Til sist fantes det «tillatte» frivilligheter i Waffen-SS fra praktisk talt alle europeiske folkeslag i Sovjetunionen, og noen til. Med unntak av russerne selv, som fortsatt var «østfolk» og ellers ikke-eksisterende. Som russere eksisterte i høyden generaløyntnant Vlassov og hans lille krets av offiserskolleger fra Den Røde Armé, som hadde funnet hverandre i tysk krigsfangenskap. Selv hadde han en ærerik innsats bak seg, bl.a. i forsvaret av Moskva. Disse sovjetiske offiserer mente å danne en «allrussisk befrielseskomité» og ble tatt hånd om av en liten gruppe offiserer fra WH som hadde sympati for deres anliggende. Disse sto til tider selv i fare for å bli arrestert, fordi de med sine spede initiativer til beste for Vlassov-gruppen kom på tvers av en offisiell linje som ikke var noen linje i det hele tatt, men snarere uttrykk for den ytterste rådvillhet: Vlassov og hans komité falt utenfor alle mønstre. Hans politiske idéer kunne minne om vesteuropeisk sosialdemokrati, og hans mål var å bygge opp en russisk hær sterk nok til i fellesskap med Hitler å slå Stalin, for deretter å bygge opp et «sosialt samfunn» innen-

for sovjetstatens grenser, som ikke skulle stå i avhengighet til noen fremmed makt. Dette kunne selvfølgelig ikke godtas, dess mer som han stivnakket ga uttrykk for at ethvert forsøk på å slå Stalin uten aktiv russisk støtte var dømt til å mislykkes. På den annen side ville man gjerne ha ham til å propagandere for Tysklands sak i sin store almindelighet, som han på sin side var mindre villig til. Men de få ganger han slapp til med manifeste og flyvebladaksjoner i Russland/Hviterussland og i leirer for russiske krigsfanger, viste det seg at han kunne regne med betydelig oppslutning. Som «storrusser» var han derimot en rød klut for ukrainere og andre som sluttet opp om Tysklands sak i håpet om derigjennom å frigjøre seg nettopp fra Russland.

RFSS Himmler nærmest samlet på stillinger. Høsten 1944 var han også blitt Oberbefehlshaber des Ersatzheeres, og hadde dermed overtatt det mer og mer håpløse oppdrag å fylle hullene i de kjempende rekker. Riktignok hadde han for å tilkjennegi sin oppfatning av «østfolk» utgitt brosjyren «Der Untermensch», og riktignok hadde han i en tale til SS-ledere i oktober 1943 omtalt Vlassov som et svin og en slaktersvenn. (På denne tid var Waffen-SS-sjefer uten «Rückfrage» begynt å overta østfrivillige fra WH, ved fronten. Der var Himmler så godt som aldri.) Men... Han møttes med Vlassov 29/9 44. I «Tagesparole» til pressen står rett nok at møtet kun må omtales inne i avisene, uten bilde eller kommentar. Møtet ledet nå allikevel til at Vlassov ble tilkjent offisiell eksistens, han fikk arrangere et møte i Praha som programfestet hans idéer, og han fikk klarsignal for opprettelse av «Den Russiske

Befrielseshær». Denne kom innen sammenbruddet til å omfatte to divisjoner. Påtenkt var egentlig ti. Men enda så sent som i april 1945 meldte russiske overløpere seg på Oder-fronten, for å slutte seg til «Vlassov-arméen». Denne «armé» — som aldri har eksistert — var den siste av de mangfoldige nasjonale frivilligheter som ble opprettet.

Sluttbemerkninger

Den som befatter seg med frivillig innsats på tysk side i siste storkrig har ikke holdt på lenge før han nødvendigvis også må gjøre en ekskurs til Waffen-SS, som det overveldende flertall av disse frivillige kom til å tjenestegjøre i. Et forsøk på en fremstilling av visse sider ved Waffen-SS er tidligere gjort i NMT 7/1979. Det faller også utenfor den her satte ramme. Den som vil videre inn i her omhandlede tema, kan imidlertid ha nytte av å merke seg den særegne nomenklatur, som gjør det lettere å identifisere frivillige og andre enheter:

Rene eller overveiende tyske enheter førte betegnelser som SS-Division, SS-Standarte osv., f.eks. 2. SS-Panzer-Division «Das Reich». Enheter med dominerende innslag av germaniske frivillige kaltes SS-Freiwilligendivision osv., f.eks. 11. SS-Freiwilligenpanzergrenadierdivision «Nordland». For enheter med overveiende innslag av ikke-germanske frivillige var betegnelsene Division (osv.) der Waffen-SS, f.eks. 14. Grenadierdivision der Waffen-SS «Galizien». Utenfor dette mønster faller visstnok bare den ikke-germanske 28. SS-Freiwilligen Grenadierdivision «Wallonie». Hensyn må riktignok tas

til at personelloverføringer i krigens løp kan ha endret sammensetningen.

Å merke seg er også at enhetenes betegnelser ofte er direkte misvisende med henblikk på deres virkelige styrke. Både Hitler og Himmler hadde meget imot endring av slike betegnelser, som uerstattede tap ellers ville ha betinget. Av samme årsak forekom oppløsning eller sammenslåing av desimerte enheter praktisk talt ikke. Likeledes oppsto i krigens siste år divisjoner etc. på papiret, som aldri nådde opp i full styrke. Med unntak for Nr. 23 («Nederland») og Nr. 30 («Weissruthenien») kom fra og med nr. 21 ingen av de registrerte Waffen-SS-divisjoner over brigadestyrke.

Emne for dette arbeid er ikke å belyse den særegne «Waffen-SS-ånd» som forfattere fra begge sider har omtalt. Her skal bare kort noteres at den synes å ha vokst forbi f.eks. himmlerske raseforestillinger. (Himmler var sant nok ikke egentlig representativ for raseideologien heller.) Tyske, nordiske, romanske og slaviske Waffen-SS-folk synes under den felles strid å ha utviklet et meget sterkt kameratskap over rase- og nasjonale grenser. Dette hindrer ikke at nasjonalstoltheten åpenbart har vært sterk. Men dens negative sider som kompetansekrangel og prestisjerytteri er raskt blitt overvunnet. Tapperhet og innsats har utvilsomt vært retningssivende kriterier f.eks. ved tildeling av høyere kommandostillinger. Det viser seg f.eks. at en norsk «Wiking»-frivillig var den av dette lands krigsdeltagere på begge sider som etter 1940 førte den høyeste effektive kommando, over en styrke med sterkt tysk innslag.

Disse frivillige synes å ha sett for seg et slags «Europe des

patries» basert på gjensidig aktelse. I dette «nye Europa» ville de selv utgjøre en elite som i kraft av sitt krigskameratskap skulle stå som garantister for den meget omtalte «nye orden». Som egentlig ingen noensinne kom til å formulere klart.

Litteratur

Av benyttede boker er flest opplysninger hentet fra disse:

Littlejohn, David:

The patriotic Traitors. A History of Collaboration in German Occupied Europe 1940/1945. London, 1972.

Neulen, Hans Werner:

Eurofaschismus und der Zweite Weltkrieg. Europas verratene Söhne. München, 1980.

Steiner, Felix:

Die Freiwilligen. Idee und Opfergang. Göttingen, 1958.

Steiner, Felix:

Die Armee der Geächteten. Pr. Oldendorf 1971.

Strik-Strikfeldt, Wilfried:

Gegen Hitler und Stalin. General Wlassow und die russische Freiheitsbewegung. Mainz, 1970.

Enkeltopplysninger videre fra de følgende, som med vekslende utbytte også er forsøkt brukt til krysskontroller:

Blindheim, Svein:

Nordmenn under Hitlers fane. Oslo, 1977.

Cierva, Ricardo de la:

Historia del Franquismo. Orgenes y Configuración (1939—1945). Barcelona, 1975.

Irving, David:

Hitler's War. London, 1977.

Picker, Dr. Henry:

Hitlers Tischgespräche im «Führerhauptquartier. Stuttgart, 1976. Tagesparolen (utg. Helmut Sündermann) Deutsche Presseweisungen 1939—1945. Hitlers Propaganda und Kriegsführung. Leoni, 1973. ■